

Fries en Engels op School X

ONDERZOEKSRAPPORT PRAKTIJKONDERZOEK

Minor: Meertaligheid Internationaal Perspectief

School X

Adres X

Lydianne van Vliet
395455
OLB 4.4

Inhoud

Inhoud	2
1. Inleiding	4
2. Probleemanalyse	5
3. Theoretisch kader	7
3.1 Meertaligheid	7
3.1.1 Drietaling onderwijs	7
3.1.2 Meertaligheid op school	8
3.1.3 Aanbieden vreemde taal	8
3.2 Vreemde taal methodes School X	10
3.2.1 Take it easy	10
3.2.2 Spoor 8	10
3.3 Leerlijnen en kerndoelen	11
3.3.1 Engels groep 3, 4 en 5	11
3.3.2 Fries groep 3, 4 en 5	11
3.4 Taalbeleidsplan	12
3.5 Conceptueel model	13
4. Probleemstelling	15
4.1 Doelstelling en onderzoeksvraag	15
4.2 Hypothese	15
5. Onderzoeksaanpak	17
5.1 Onderzoeksgroep	17
5.2 Resultaatverzameling	17
5.3 Ontwerp	17
6. Resultaten	19
6.1 Plan en uitvoering	19
6.2 Resultaten praktijkonderzoek	19
6.2.1 Deelvraag 1	19
6.2.2 Deelvraag 2	21
6.2.3 Deelvraag 3	21
6.2.4 Deelvraag 4	22
7. Conclusies, aanbevelingen en discussie	23
7.1 Conclusie	23
7.2 Aanbevelingen	24
7.3 Discussie	24

8. Samenvatting.....	26
Literatuurlijst	27
Bijlagen	28
Bijlage 1: logboek.....	28
Bijlage 2: Enquête leerkrachten School X.....	31
Bijlage 3: Beoordelingscriteria gecombineerde lessen	32
Bijlage 4: Observatielijst gecombineerde lessen	33
Bijlage 5: Interview groepsleerkracht.....	34
Bijlage 6: Groepsinterview leerlingen groep 4/5.....	35
Bijlage 7: kerndoelen Engels en Fries	36

1. Inleiding

In het vierde jaar van de opleiding Leraar Basisonderwijs wordt aan de hand van een minor een praktijk onderzoek uitgevoerd. Voor de minor Meertaligheid in Internationaal Perspectief (MIP) wordt gekeken naar een praktijkprobleem dat te maken heeft met meertaligheid op basisschool School X in plaats X. Aan de hand van de onderzoek cyclus van Donk & Lanen (2013) wordt het praktijkprobleem uitgewerkt zodat de school hier in de toekomst zelf verder aan kan werken.

Steeds meer scholen kiezen voor drietalig onderwijs in Friesland. Basisschool School X was in 2013 de eerste officieel gecertificeerde drietalige school in de gemeente X. Naast een goede beheersing van het Nederlands wordt er ook gewerkt aan een goede basis van het Fries en het Engels. Er wordt in alle drie de talen gesproken en geleerd. Door een rijke taalleeromgeving wordt er bij de leerlingen een sterke taalbasis gelegd.

Het probleem binnen de school is het ontbreken van een duidelijke doorlopende leerlijn voor het Engels en het Fries. In alle groepen blijven deze talen op de achtergrond terwijl School X wel gecertificeerd is als drietalige school.

In het vierde jaar van de opleiding is de mogelijkheid geboden om te kiezen voor de minor Meertaligheid in Internationaal Perspectief. Deze sluit aan bij de gekozen profilering meertaligheid uit het derde jaar. De keus voor deze profilering en minor komt voornamelijk door interesse in vreemde talen en de internationalisering, onder andere in het basisonderwijs. Door een optimale scholing van meerdere talen in het basisonderwijs worden kinderen goed voorbereid op de internationale wereld waar ze in terecht komen. Onderzoek naar de effectiviteit binnen het meertalig onderwijs is van belang voor deze optimale scholing.

2. Probleemanalyse

School X is een christelijke basisschool gelegen in plaats X. De school is aangesloten bij organisatie X. In 2013 is School X een drietalige school geworden (school X, z.j.). Vanwege de ligging van de school, in een klein dorp in Friesland, is er logischerwijs al sprake van meertaligheid. Het Fries, een officiële autochtone minderheidstaal in Nederland, is voor veel kinderen in de omgeving van School X de moedertaal. Niet alleen is het Fries als vreemde taal een verplicht vak op school, ook het Engels staat in de kerndoelen voor het primair onderwijs beschreven (SLO, z.j.).

Op School X in Plaats X wordt gewerkt met drietalig onderwijs. In 2013 heeft de school een officieel certificaat drietalige school gekregen van het Cedin, centrum meertaligheid. Er zijn verschillende varianten van een drietalige school. School X heeft het certificaat voor 3TS-Basis. Dit is een basisprogramma Engels en Fries als vak en voertaal van groep 1 tot en met 8 (Goodijk & Vos, 2013). School X wil de leerlingen een stevige taalbasis geven door een rijke meertalige leeromgeving aan te bieden. Jonge kinderen zijn extra ontvankelijk voor het aanleren van een tweede en zelfs derde taal en dit heeft weer een positief effect op de eerste taal (school X, z.j.).

Door het werken met methodes voor de Nederlandse, Friese en Engelse taal komen de kerndoelen automatisch aan bod. In de lagere groepen, waar nog niet gewerkt wordt met een methode voor Engels en Fries, kijkt de school zelf welke kerndoelen behaald moeten worden en hoe dit gerealiseerd kan worden.

In het taalbeleidsplan van School X staat beschreven aan welke doelen er op het gebied van taal, waaronder ook het Fries en Engels, gewerkt gaat worden. Dit beleidsplan is in schooljaar 2012/2013 geschreven en wordt op dit moment herschreven. De school zit op de lijn van taalgericht vakonderwijs. Door middel van activerende didactiek en coöperatieve werkvormen moet het taalonderwijs zoveel mogelijk geïntegreerd worden binnen de vakgebieden (school X, 2012).

School X is een drietalige school waarbij er, naast Nederlands, aandacht wordt besteed aan Engels en Fries. De dinsdag is in alle groepen de Engelse dag. Op deze dag wordt er lesgegeven in het Engels en wordt er gewerkt aan het Engels als vak. De donderdag (en in groep ½ ook op vrijdag) is de Friese dag. Op donderdag wordt er Fries gesproken in de klas. De vreemde taal wordt op dat moment gebruikt als voertaal bij andere vakken zoals wereldoriëntatie of gym.

Het probleem dat de school nu ervaart, is dat er geen duidelijke doorlopende leerlijn toegepast wordt voor het Fries en het Engels. In alle groepen blijven deze twee talen te veel op de achtergrond terwijl School X wel gecertificeerd is als drietalige school. Het blijkt dat het Engels en Fries vaak aan de kant geschoven wordt als er weinig tijd is, wat vaak het geval is. Ook weten de leerkrachten niet van elkaar welke onderwerpen behandeld zijn in de vorige groepen of waar de andere groepen mee bezig zijn. Het gevolg van deze onduidelijkheid binnen de school is dat er, wanneer er les gegeven wordt in het Engels of Fries, eigenlijk allemaal losse onderwerpen behandeld worden. Er is geen duidelijk overzicht van wat er moet gebeuren per groep of hoe er aangesloten kan worden op de andere groepen. Aan het eind van groep 8 wordt er voor Fries en Engels een toets afgenomen, los van de methodes. Het blijkt dat de resultaten op deze toetsen niet zo goed zijn als verwacht zou mogen worden van de leerlingen (persoonlijke communicatie, 2018). De vraag is daarom om de effectiviteit te meten van een doorlopende leerlijn Engels en Fries, waarbij thema's en onderwerpen overlappen. Hierbij moet er gekeken worden naar:

- de landelijke eisen (de kerndoelen)
- de methodes van Engels en Fries
- de behoeftes en mogelijkheden van de school school X

- de behoeftes en mogelijkheden van de leerkrachten op school X

Het belangrijkste doel is een duidelijk beeld creëren van de effectiviteit van een overlappende doorlopende leerlijn van Fries en Engels. Er wordt bewust onderzoek gedaan naar effectiviteit en niet direct een hele leerlijn ontwikkeld, omdat er eerst gekeken moet worden of het gewenste effect behaald wordt. Door dit te onderzoeken kan er op School X effectiever gewerkt worden aan het zijn van een 3TS-Basis- school. In dit onderzoek wordt er samen gewerkt met de leerkrachten van alle groepen, waaronder ook de taalcoördinator. Hierdoor kan er een resultaat behaald worden dat niet alleen zorgt voor een duidelijk overzicht voor de leerkrachten. De leerlingen die nu op School X zitten en de toekomstige leerlingen zullen er ook baat bij hebben doordat het Engels en Fries op een meer logische en systematische manier aangeboden kan worden, passend bij een drietalige school. Dit zorgt voor leerlingen die beter voorbereid zijn op de internationale maatschappij van nu.

3. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de bestaande kennis en inzichten met betrekking tot het praktijkprobleem. In dit geval is dat de doorlopende leerlijn van Engels en Fries op school X. Ingegaan wordt er op meertaligheid, drietalig onderwijs en het aanbieden van een vreemde taal. Er zal gekeken worden naar de methodes voor Engels en Fries die op School X gebruikt worden. In de theorie zullen ook bestaande leerlijnen voor het Fries en Engels en de kerndoelen beschreven worden en tot slot zal er zal gekeken worden naar het taalbeleidsplan en het opstellen hiervan.

3.1 Meertaligheid

Volgens Unsworth (2010) groeit driekwart van de kinderen wereldwijd twee- of meertalig op. Meertalig zijn is dus meer regel dan uitzondering. De Nederlandse encyclopedie (2018) beschrijft meertaligheid als het vloeiend kunnen spreken van meerdere talen. Door een nieuwe taal te leren kan men meertalig worden. Wanneer er in verschillende talen opgevoed wordt, is er direct al sprake van meertaligheid. Dit wordt ook wel simultane meertaligheid genoemd (Bruinsma, 2009). In dit onderzoek gaat het vooral over meertaligheid die op school verworven wordt. Het leren van een nieuwe taal vindt hier bewust plaats terwijl bij het leren van de moedertaal de taalverwerving onbewust gebeurt (Bodde-Alderlieste, 2011). Kinderen komen binnen op een school met een bepaalde taalachtergrond. Dit is voor ieder kind verschillend. De taalachtergrond is de basis voor het leren van een nieuwe taal. Wanneer deze basis van huis uit niet stevig is, zal een kind een tweede of vreemde taal ook minder goed kunnen leren. Deze basis heeft dus veel invloed op het meertalig worden (Bruinsma, 2009).

Kennis van een taal wordt bepaald door verschillende factoren. Geen mens heeft dezelfde beheersing van een taal, ook niet als dezelfde moedertaal gesproken wordt. Iemand die geïnteresseerd is in een bepaald onderwerp zal een veel uitgebreidere woordenschat over dat onderwerp hebben dan iemand die hier niks mee heeft. Op deze manier werkt het ook met tweetaligheid. Het betekent niet dat er evenveel en dezelfde kennis beschikbaar is in de verschillende talen die beheerst worden.

Volgens taalkundige Chomsky heeft ieder mens een aangeboren taalvermogen (Unsworth, 2010). Dit houdt in dat een mens vanzelf taal kan leren, niet per se één taal maar de taal of talen die we om ons heen horen. Er is niet maar ruimte voor één taal in de hersenen, ook niet bij kinderen. Een mens kan verschillende talen beheersen, zonder dat ze elkaar negatief beïnvloeden. Het blijkt juist dat het kennen van meerdere talen positieve effecten heeft op het cognitief vermogen van de mens. Zo is uit onderzoek naar voren gekomen dat twee- of meertaligen vaak flexibeler en creatiever denkvermogen hebben dan eentaligen (Unsworth, 2010).

3.1.1 Drietalig onderwijs

Het idee achter drietalig onderwijs is het leren van een taal door het gebruiken van taal. Investeren in de ene taal helpt bij het versterken van de andere taal. Een drietalige school gebruikt het feit dat jonge kinderen een taal snel en natuurlijk leren. Het Centrum Meertaligheid van onderwijsadviesbureau Cedin adviseert scholen in het starten en onderhouden van twee- of drietalig onderwijs. Sinds 2007 is Cedin bezig met het opstarten van een 3TS netwerk. Op een 3TS (drietalige school) wordt er Fries, Engels en Nederlands als voertaal in de klas gebruikt. (Cedin, z.j.). Cedin heeft meerdere varianten voor drietalige scholen. Startvariant 1 is gericht op streektaalgebieden met als doel een positieve houding te creëren ten aanzien van taal. De focus ligt hier vooral op het Engels en de basis voor Fries. Startvariant 2 is gericht op stadsscholen. Ook hier is het doel vooral een positieve houding creëren ten aanzien van taal en ligt de focus op Engels en de basisleerlijn voor Fries. 3TS Basis is gericht op alle scholen. Deze biedt een basisprogramma voor Engels en Fries als vak en voertaal in alle groepen van

het primair onderwijs. 3TS Plus is specifiek voor 3TS basisscholen die een vervolgprogramma voor Engels en Fries als vak en voertaal willen inzetten. Bij deze variant hoort ook standaard VVTO. De laatste variant is 3TS Ster. Deze is gericht op 3TS basisscholen waarbij een verrijkingsprogramma Engels en Fries als vak en voertaal wordt aangeboden met extra aandacht voor internationalisering (Cedin, z.j.). School X beschikt op dit moment over het certificaat voor de 3TS Basis variant. Dit betekent dat er naast het Nederlands ook Engels en Fries gesproken wordt in de klas.

3.1.2 Meertaligheid op school

Een tweede of vreemde taal leren kan op verschillende manieren. Tweetalig opgevoed worden is daar een van. In dit geval worden er in principe twee moedertalen beheerst die simultaan aangeboden worden. Beide ouders spreken in dit geval hun eigen taal tegen het kind. Een tweede taal kan geleerd worden door in een omgeving te zijn waar deze taal veel gesproken en gebruikt wordt en de taal verschilt van de moedertaal. Een vreemde taal wordt geleerd in een omgeving waar deze taal ook vreemd is, bijvoorbeeld als vak op school (Bodde-Alderlieste, 2011). Wanneer de moedertaal anders is dan de taal die op school gesproken wordt, kunnen de ouders er het beste voor kiezen om thuis gewoon de moedertaal te blijven spreken. Dit om verwarring bij het kind te voorkomen, vooral wanneer de ouders de taal die op school gesproken wordt niet goed beheersen. De eerste zeven jaren van het leven van een kind zijn kritisch als het gaat om taal verwerven. Hierbij gaat het om de moedertaal maar dit geldt ook voor het leren van vreemde talen. Kinderen die vroeg beginnen met het leren van een tweede of vreemde taal zijn beter in uitspraak, intonatie en onbevangen taalgebruik (Bodde-Alderlieste, 2011).

Kinderen leren de wereld te ontdekken vanuit hun eigen vertrouwde omgeving. Ook bij het leren van een nieuwe taal geldt dit. Het is daarom belangrijk dat er geïnvesteerd wordt in de moedertaal van een kind omdat dit zorgt voor een goede taalbasis waar het profijt van heeft bij het aanleren van nieuwe talen. Het is niet zo dat kinderen die op school een tweede of vreemde taal aangeleerd krijgen, een taalachterstand krijgen in hun eigen taal, zoals veel mensen denken. Het tegendeel blijkt waar. De resultaten van leerlingen die meertalig onderwijs genoten hebben, zijn beter of in ieder geval gelijk aan de resultaten van leerlingen met eentalig onderwijs (Branden, 2010).

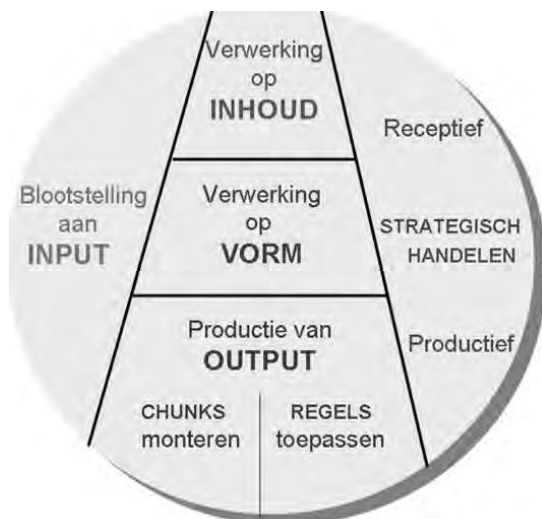
Er zijn verschillende factoren die een rol spelen bij het aanleren van een nieuwe taal. Een aantal hiervan komt naar voren in *Engels in het basisonderwijs* (2011). Volgens Bodde-Alderlieste (2011) is het belangrijk dat kinderen maar ook de ouders gemotiveerd zijn. De sociale achtergrond van een kind is bepalend voor het leergedrag. Hieronder valt bijvoorbeeld de aanleg en erfelijke factoren, de thuissituatie en het sociale milieu waarin een kind leeft. Wanneer de kinderen van huis uit geen rijk taalaanbod geboden wordt, is dit terug te zien in de resultaten van een kind. Het is niet alleen een zaak van school maar juist ook thuis moet er aandacht besteed worden aan taal. Een goede basis in de moedertaal is een pré bij het leren van een nieuwe taal. Op school is het belangrijk dat er voldoende tijd geïnvesteerd wordt in een nieuwe taal. Ook is de kwaliteit van het taalonderwijs belangrijk. Het imago en de status van een taal kunnen de motivatie van een kind om de taal te leren maken of breken. Wanneer een taal een slecht imago heeft onder de leerlingen is het aan de leerkracht om dit positief te veranderen. Dit kan bijvoorbeeld door de nieuwe taal op een interactieve manier en binnen een rijke context aan te bieden.

3.1.3 Aanbieden vreemde taal

Het leren van een vreemde taal op school kan op verschillende manieren aangeboden worden. Branden (2010) beschrijft in zijn boek een aantal vormen. De meest voorkomende vorm in het primair onderwijs is het eentalig onderwijs met vreemde talen als vak. Hierbij is de voertaal Nederlands en de vreemde taal bijvoorbeeld Engels. Vaak wordt dit bij eentalig onderwijs alleen aangeboden in groep 7

en 8. Dit wordt het regulier Eibo genoemd wanneer Engels de vreemde taal is. Ook zijn er scholen die vervroegd Eibo aanbieden. In dat geval wordt er vanaf groep 5 Engels gegeven. Er zijn steeds meer scholen die ook in de andere groepen eerder beginnen met het aanbieden van een vreemde taal. Dit wordt ook wel “vroeg vreemde talenonderwijs” genoemd (VVTO). Er wordt dan vanaf groep 1 al begonnen met het aanbieden van een vreemde taal.

Er zijn verschillende manieren van aanbieden van vreemde talen. CLIL is daar één van. Dit staat voor “content and language integrated learning”. Hierbij wordt de vreemde taal niet alleen als vak aangeboden. De leerkracht zet de taal (bijvoorbeeld engels) ook in als voertaal bij andere vakken zoals wereldoriëntatie. Een groot voordeel hiervan is dat er meer tijd beschikbaar komt voor Engels terwijl er minder tijd verloren gaat van andere vakgebieden. Bij CLIL ben je veel en intensief bezig met de vreemde taal. Hierdoor wordt men gestimuleerd om de taal vaker te gebruiken en worden de prestaties in de vreemde taal steeds beter. Drie belangrijke punten bij het leren van een taal zijn: blootstelling aan de taal, het verwerken en het gebruiken van de taal. Deze punten komen vooral bij contextrijk onderwijs met veel interactie goed naar voren (Westhoff, 2008). Westhoff (2008) heeft het over de vijf componenten van het vreemdetalenonderwijs. Dit zijn de componenten: blootstelling aan input, inhoudsgerichte verwerking, vormgerichte verwerking, (pushed) output en strategisch handelen. Het gaat hierbij niet zozeer om de volgorde waarin de onderdelen aan bod komen in een les. Het is vooral belangrijk dat ze allemaal aan bod komen in een goede verhouding. Hieronder zijn de componenten in een schema ondergebracht.

Figuur 1. De schijf van vijf van het vreemdetalenonderwijs (Westhoff, 2008)

Een andere methode is de communicatieve methode. Het doel hierbij is het leren verstaan, spreken, lezen en schrijven van de vreemde taal. Er wordt gewerkt van input naar output. Dit kan aangeleerd worden met de vreemde taal als voertaal en het Nederlands kan ingezet worden bij uitleg wanneer dit nodig is. Tijdens de les komen er communicatieve situaties aan bod waarbij de leerlingen de vreemde taal moeten gebruiken om bijvoorbeeld te vragen wat iemand lekker vindt. De vreemde taal is dus nodig om te communiceren (Bodde-Alderlieste, 2011).

Een derde methode is de receptieve methode. Het doel hiervan is de taal leren door beluisteren en lezen van authentiek taalaanbod. Begrip en communicatie zijn de belangrijkste kenmerken van deze methode. Er wordt uitgegaan van de natuurlijke taalverwerving van de mens. Er is sprake van een stille periode waarin veel voorgelezen moet worden (Bodde-Alderlieste, 2011).

Total immersion is een methode waarbij de vreemde taal op een natuurlijke manier geleerd wordt. Deze methode wordt ook wel de onderdompelmethode genoemd. Bij de communicatie staat de boodschap die overgebracht moet worden centraal. Er wordt in de gehele basisschoolcarrière op deze manier gewerkt waardoor er een samenhangend geheel gevormd wordt. Doordat de leerlingen vanaf groep 1 ondergedompeld worden in de vreemde taal, leren ze deze op dezelfde manier als hun moedertaal. (Bodde-Alderlieste, 2011).

3.2 Vreemde taal methodes School X

School X werkt op dit moment met verschillende methodes voor vreemde talen. Voor het Fries is dit nu nog Studio F maar vanaf het nieuwe schooljaar zal dit veranderen naar Spoar 8. In dit onderzoek wordt er daarom van deze methode uitgegaan. Voor Engels wordt vanaf groep vijf gewerkt met de methode Take it Easy. In de onderbouw wordt er niet gewerkt aan de hand van een methode.

3.2.1 Take it easy

Take it easy is een basisschoolmethode voor de groepen 5 t/m 8. Deze methode voor Engels in het primair onderwijs is uitermate geschikt voor het gebruik met digibord. Er wordt gewerkt met een native speaker. Via het digibord presenteert de digitale leerkracht de les en kunnen er filmpjes bekeken worden. In het werkschrift kunnen de leerlingen de bijpassende opdrachten maken. Van dit werkschrift is een digitale inkijkversie waardoor de leerkracht de opdrachten eenvoudig kan bespreken. De antwoorden worden uitgesproken en moeilijke woorden kunnen afgespeeld worden. Take it easy is gericht op Engels als voertaal tijdens de les door gebruik te maken van de native speakers op het digibord. Dit heeft positieve invloed op het gebruik, de uitspraak en het taalaanbod van het Engels in de klas. Elke lessenserie, ook wel unit genoemd, is op dezelfde manier ingedeeld. De lessen zijn eerst gericht op receptief Engels maar werken toe naar productief Engels. Vanuit het voortgezet onderwijs is de klacht naar voren gekomen over het peilen van de beginsituatie van het Engels bij leerlingen. Take it easy speelt daarop in door gebruik te maken van het taalportfolio. Elke leerling kan hierin een talenpaspoort, een taalbiografie en een dossier bijhouden. Het taalportfolio is op deze manier een goed bruikbaar rapportagemiddel (Janssen, Karin en Wagner, Kjell, 2010).

3.2.2 Spoar 8

Spoar 8 is een redelijk nieuwe methode die alleen digitaal verkrijgbaar is. Er is onderscheid in onderbouw en midden-/bovenbouw. Spoar 8 onderbouw is goed te gebruiken in combinatie met andere methodes zoals Schatkist en Kleuterplein. Hier vindt een goede aansluiting plaats. Aan de hand van verschillende thema's zoals het menselijk lichaam, feesten en seizoenen worden de lessen opgebouwd. De onderbouwmethode werkt thematisch. Online is er toegang tot bijpassende Friese verhaaltjes, liederen, prentenboeken, filmpjes en taalactiviteiten. De materialen die toegankelijk zijn voor de leerkracht zijn voor groep 1 t/m 4 en kunnen aangepast worden aan het niveau van de leerlingen. Door het koppelen van de activiteiten aan het referinsjeramt Fries wordt er verantwoord aan de taaldoelen gewerkt. Doordat de methode online is, kan de leerkracht eenvoudig aanpassingen maken in het programma (Spoar 8, 2018).

Spoar 8 midden-/bovenbouw werkt aan de hand van thema's zoals Feest, Natuer en Technyk. Een thema bestaat uit vier lessen waarvan de eerste les een introductie is. Dit begint met een filmpje waarin de eindopdracht van het thema wordt uitgelegd. Deze opdracht wordt door de leerkracht gekozen, waarbij er onderscheid is tussen Tram- of Treinopdrachten. Ook bij de midden- en bovenbouw worden de activiteiten en doelen aan het referinsjeramt Fries gekoppeld voor verantwoord werken. De kinderen werken in les 2 en 3 zelfstandig aan opdrachten die bij het thema horen. Hierin is er verschil in niveau. Zo zijn er opdrachten voor kinderen die het Fries al goed beheersen maar ook opdrachten voor kinderen die Fries nog niet goed beheersen. De opdrachten en

activiteiten kunnen online gemaakt worden. Eventueel kan de leerkracht deze ook printen. De eindopdracht van het thema is veelzijdig en wordt tijdens de laatste les, les 4, gepresenteerd. Dit kan een kunstwerk zijn, een interview, museumbezoek, experiment etc. De leerlingen hebben toegang tot een educatief online spel: Meunstertún. Hierbij verzorgen de leerlingen hun monsters door verschillende taalopdrachten te maken. Deze opdrachten worden aangepast aan het niveau van het kind (Spoar 8, 2018).

3.3 Leerlijnen en kerndoelen

Landelijk zijn er eisen opgesteld aan de leerinhouden van het primair onderwijs. Deze eisen zijn verwerkt in de kerndoelen. In 2006 zijn deze vernieuwd en zijn de kerndoelen van nu ontwikkeld. Waren het er eerst nog 115, zijn er nu 58 kerndoelen. Ze zijn duidelijker en ruimer gemaakt. De kerndoelen zijn een streven. Scholen kunnen zelf invulling geven aan het implementeren van de doelen in de lessen door de ruimere opzet. Er is gebleken dat veel scholen behoefte hebben aan grip op de doelen en de leerinhouden. Aan de hand van deze wens en de opgestelde kerndoelen zijn er daarom tussendoelen en leerlijnen ontworpen. Op www.tule.slo.nl staan alle kerndoelen en leerlijnen beschreven. Vooraf is een korte beschrijving van de belangrijkste lijnen van het leergebied. De meeste methodes zijn aangepast aan de kerndoelen. Toch is het van belang dat de school zelf controleert en aanpast aan de eisen. De leerlijnen die door SLO zijn beschreven geven aan hoe de leerlingen van het startniveau tot het behalen van de kerndoelen komen. Om het overzichtelijker te maken voor de leerkracht zijn er tussendoelen ontworpen. Door gebruik te maken van de leerlijnen per vak kan de ontwikkelen en voortgang van de leerlingen goed gevolgd worden. Er kan gekeken worden waar de leerling qua niveau zich bevindt op de leerlijn en waar de leerling naar toe moet werken. Het is een praktische aanvulling op de beschreven kerndoelen (Tule.slo.nl, 2018).

3.3.1 Engels groep 3, 4 en 5

De Engelse taal wordt wereldwijd en in Nederland steeds essentiëler. Ook in het basisonderwijs is internationalisering en beheersing van het Engels van groot belang. Door vroeg te beginnen met het aanleren van Engels kan er steeds beter en effectiever gecommuniceerd worden, wereldwijd. Dit is dan ook een doel van het Engels in het primair onderwijs. Leerlingen leggen een basis in het Engels waardoor er gesproken of geschreven kan worden met anderstaligen wereldwijd. Engels wordt op scholen tegenwoordig vaker ingezet als voertaal bij andere lesinhouden, zoals wereldoriëntatie. De belangrijkste onderwijsdoelen voor het Engels in het basisonderwijs zijn de mondelinge communicatie en het lezen van simpele teksten. De onderwerpen die hierbij aan bod komen zijn bijvoorbeeld 'woonomgeving', 'vrij tijd en hobby's', 'het lichaam', en 'het weer' (Tule.slo.nl, 2018).

3.3.2 Fries groep 3, 4 en 5

In Friesland zijn basisscholen verplicht om het Fries aan te bieden in het onderwijs. Er zijn een aantal uitzonderingsscholen die zich met toestemming van Gedeputeerde Staten niet aan deze wet hoeven te houden. Het aanbieden van Fries in het primair onderwijs heeft eenzelfde soort functie als het aanbieden van Nederlands. Het Fries wordt ingezet bij het verkrijgen van inhouden en vaardigheden bij alle vakken en de overdracht tussen taal en overige leerinhouden. De Friese taal heeft, net als het Nederlands, ook een maatschappelijke functie. Op Tule.slo.nl wordt de functie van de Friese taal als volgt beschreven: *"de rol van taal bij het verwerven van inhouden en vaardigheden in alle leergebieden en de transfer tussen taal en 'andere vakken'. In scholen waar Fries aangeboden wordt, staat dit onderwijs daarom niet los van onderwijs in het Nederlands. Tussen beide is transfer, bijvoorbeeld: uitbreiding van de woordenschat, luister- en leesstrategieën, taalbeschouwing."* Doordat Fries gesproken wordt in de regio waarin de kinderen naar school gaan, raken ze vertrouwd met de taal en komen ze ook in contact met het culturele deel van de taal. Hier wordt op school ook aandacht aan besteed. Mondelinge taalvaardigheid neemt de grootste plaats in binnen het onderwijs. Er worden

voornamelijk onderwerpen aangeboden waar de kinderen vertrouwd mee zijn. De leesvaardigheid komt ook aan bod maar in mindere mate. Met voor kinderen interessante teksten wordt er geoefend met het leesbegrip (Tule.slo.nl, 2018)

3.4 Taalbeleidsplan

Het opstellen van een taalbeleidsplan verloopt in verschillende stappen. Het ontwikkelen en uitvoeren van dit beleid is een doorlopend proces en bestaat uit verschillende fasen. Branden (2010, p. 216) beschrijft deze fasen in zijn boek aan de hand van een taalbeleidscyclus (zie fig. 1). Het expertisecentrum Nederlands gebruikt een ander stappenplan, dat bestaat uit tien stappen, om tot een taalbeleid te komen. Beide bronnen beschrijven in principe hetzelfde proces. Een taalbeleidsplan is een document dat aangeeft hoe er binnen een school gewerkt gaat worden aan de verbetering van het taalonderwijs (Tomesen, Duerings en Beek, 2009). De doelen voor het taalbeleid bevinden zich op drie niveaus:

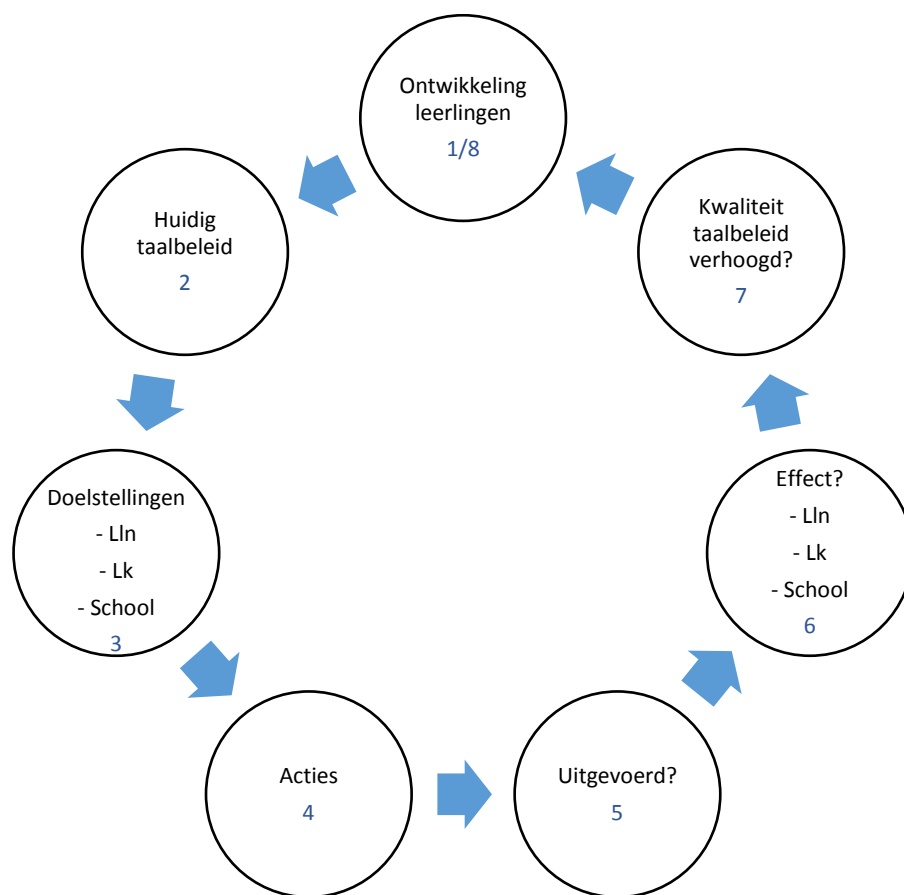
- Doelstellingen op leerlingniveau: ontwikkeling van de leerling
- Doelstellingen op klasniveau: interactie tussen leerkracht in leerling
- Doelstellingen op schoolniveau: het hele schoolteam

De doelstellingen worden voornamelijk gebaseerd op een taalprobleem dat zich voordoet binnen een school. Er wordt bij het schrijven van het taalbeleid gekeken naar het aanpakken, verminderen of oplossen van dit probleem. Het is echter niet zo dat er alleen een taalbeleidsplan opgesteld moet worden wanneer er zich problemen voordoen. Het beleid werkt juist ook preventief (Branden, 2010).

Het opstellen van een beginsituatieanalyse is noodzakelijk om een taalbeleidsplan te kunnen schrijven. Hiervoor worden er gegevens verzameld op leerling-, klas- en schoolniveau. Uit deze gegevens worden conclusies getrokken voor het schrijven van een doelgericht, realistisch en haalbaar plan. Op het gebied van taal zijn veel gegevens te verzamelen. Wanneer alle gegevens verzameld zijn worden de resultaten gefilterd en beoordeeld. De gegevens worden aan elkaar verbonden en er worden relaties tussen de gegevens van de verschillende niveaus gelegd. Alle verzamelde gegevens moeten verwerkt worden in een samenvatting (Branden, 2010).

Van de beginsituatieanalyse wordt een rapport geschreven. Dit rapport is het eerste onderdeel van het taalbeleidsplan en dient helder en kort geschreven te worden. De sterktes en zwaktes worden hierin benoemd evenals een korte conclusie van de resultaten (Branden, 2010).

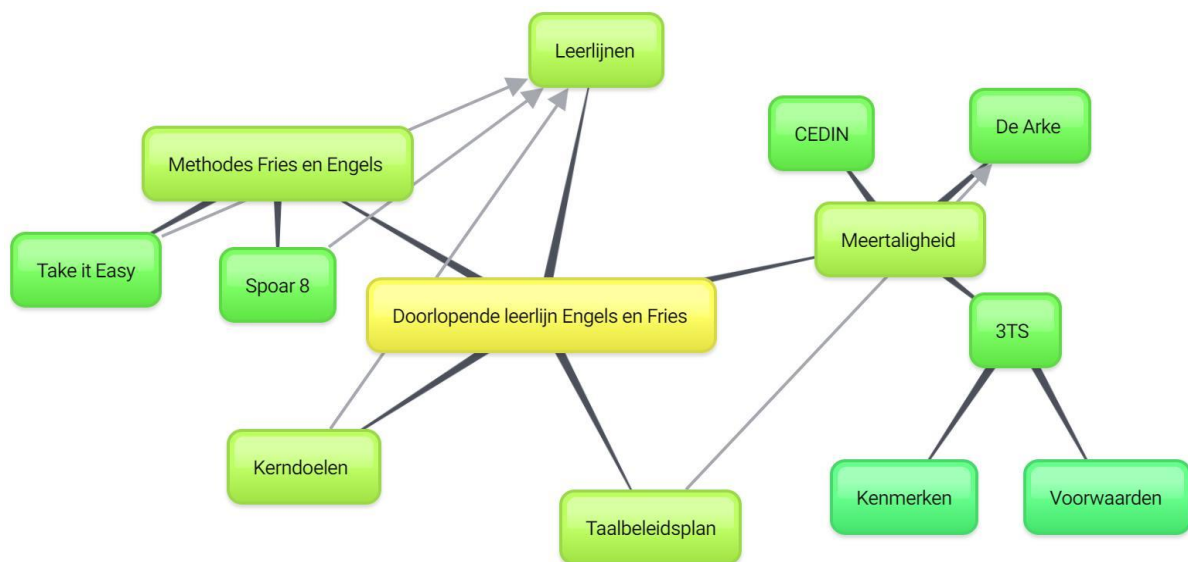
Op basis van het rapport van de beginsituatieanalyse wordt het taalbeleidsplan geschreven. Branden (2010) beschrijft in *Handboek taalbeleid basisonderwijs* een duidelijke manier om dit te verwezenlijken. Er wordt begonnen met de synthese, een beknopte uitleg van het taalbeleid van het team in de afgelopen jaren en waar het team nu staat. Door een synthese te maken van de beginsituatieanalyse wordt er een beeld gevormd van de schoolcontext, de sterktes en zwaktes en de prioritaire aandachtspunten. Aansluitend worden de doelen opgesteld op drie eerdergenoemde niveaus: leerlingniveau, klasniveau en schoolniveau. Deze doelen moeten aansluiten op de meest prioriteit hebbende aandachtspunten van de school. SMART formulering is bij dezen noodzakelijk. Tomesen et al. (2009) heeft het bij het schrijven van een taalbeleid ook over SMART formulering: het specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden maken van een doel. Naar aanleiding van de opgestelde doelen worden er acties gekozen. Er wordt bewust en georganiseerd gekeken naar welke activiteiten nodig zijn om de doelen te behalen. Deze acties worden door het team uitgevoerd met de veronderstelling dat het bijdraagt aan het behalen van de doelen. Om te kijken welk effect het beleid heeft gehad vindt er een evaluatie plaats. De gehele cyclus is nu beschreven en er is een volledig plan uitgewerkt.

Figuur 2. Taalbeleidscyclus Branden, 2010.

3.5 Conceptueel model

Er is tot nu toe beschreven wat meertaligheid inhoudt en hoe dit eruit ziet in het basisonderwijs. Er zijn voordelen genoemd ten aanzien van meertalig onderwijs en de verschillende methodes om dit aan te bieden zijn besproken. Vanuit het CEDIN, centrum voor meertaligheid, wordt School X begeleid bij het drietalig onderwijs. Vanaf groep 5 werkt de school met de methode Take it easy voor Engels. In de onderbouw wordt er niet aan de hand van een methode gewerkt. Voor Fries wordt nu nog de methode Studio F gebruikt maar vanaf schooljaar 2018/2019 gaan ze werken met Spoor 8, een redelijk nieuwe methode. Deze methode is voor alle groepen. Vanuit het taalbeleidsplan van School X wordt beschreven dat er gewerkt moet worden aan het verbeteren van de resultaten van Engels en Fries. Er worden voor deze twee vakken methode-onafhankelijke toetsen afgenomen in groep 8. Deze resultaten blijken niet op het niveau te zitten dat de school wil bereiken zoals beschreven in het taalbeleidsplan. Binnen de school zijn er drie groepen: groep 1 en 2, groep 3/4/5 en groep 6/7/8. Een duidelijke doorlopende leerlijn is hier dus noodzakelijk om goed vreemdetalenonderwijs aan te kunnen bieden. Binnen de methode is deze leerlijn er maar voor Engels begint deze pas vanaf groep 5 terwijl de groepen 1, 2, 3 en 4 ook Engels krijgen. Er moet dus gekeken worden naar hoe deze leerlijn vanaf groep 1 t/m groep 8 goed kan doorlopen. Voor Fries is binnen de nieuwe methode Spoor 8 een leerlijn die toepasbaar is voor groep 1 t/m 8. Deze moet toegepast worden binnen het onderwijs op school X. Door de leerlijn en de kerndoelen van Engels en Fries naast elkaar te leggen en te kijken naar overlap in thema en onderwerp, kan er een betere toepasbare leerlijn voor School X ontwikkeld worden.

Figuur 3. Conceptueel model

4. Probleemstelling

4.1 Doelstelling en onderzoeksvraag

School X wil een doorlopende leerlijn voor Fries en Engels waarbij er overlap plaatsvindt tussen de doelen en thema's van beide vakken. Het doel van het onderzoek is een duidelijke doorlopende leerlijn ontwikkelen voor het Fries en Engels, waarbij de doelen en thema's van Fries en Engels zoveel mogelijk overlappen. Aan deze doelen worden de lessen gekoppeld. Wanneer de doelen duidelijk zijn, kunnen de thema's en onderwerpen van de lessen ook in een logische volgorde gegeven worden. De overlap tussen de leerlijn van Fries en Engels zorgt ervoor dat er meer transfer tussen de talen plaatsvindt. Zoals in de probleemanalyse is beschreven, blijkt dat de school veel behoefte heeft aan een duidelijke lijn in het vreemdetalenonderwijs. Ook blijken de lessen Fries en Engels er vaak bij in te schieten door tijdgebrek, de vreemde talen vallen dan als eerste weg. Door overlap te creëren in de leerlijnen zijn de leerlingen met dezelfde doelen en lesstof bezig in verschillende talen. Dit zorgt voor effectief gebruik van de tijd. De leerkrachten kunnen met de resultaten van dit onderzoek op een effectieve manier een doorlopende leerlijn creëren en gebruiken voor Engels en Fries in alle groepen. In de tijd die voor dit onderzoek staat is het niet mogelijk om de gehele doorlopende leerlijn te ontwikkelen. Daarom wordt er gekeken naar het effect van de overlap in de doorlopende leerlijnen en kan dit als voorbeeld dienen voor de rest van de leerlijn. In dit onderzoek staat daarom de volgende onderzoeksvraag centraal:

Leidt het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X?

Het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's betekent dat bij de lessen Fries en Engels tegelijkertijd met dezelfde thema's en onderwerpen wordt gewerkt. Gecombineerde lessen houdt in dat de lessen Fries en Engels die in een week gegeven worden op elkaar aansluiten wat betreft het thema.

Deelvragen:

1. Hoe keken de leerkrachten van School X aan tegen de vakken Fries en Engels vóórdat de gecombineerde lessen gegeven werden?
2. Wat vinden de leerkrachten van het werken met overlap tussen de leerlijnen en thema's?
3. Wat vinden leerlingen van het werken met overlap tussen de thema's bij beide talen?
4. Is er meer of minder uitval van de lessen Fries en Engels in de experimentele periode in vergelijking met de rest van het jaar?

4.2 Hypothese

Door te kijken welke thema's bij beide methodes overeenkomen, kunnen de lessen gekoppeld worden. Wanneer dit gedaan is, is het eenvoudiger voor de leerkracht om bijvoorbeeld bij Fries terug te komen op bepaalde onderwerpen die bij Engels al besproken zijn en andersom. Het onderwerp is, bij de tweede les die gegeven wordt over hetzelfde onderwerp, niet meer nieuw voor de leerlingen. Op deze manier kan er effectiever omgegaan worden met de tijd die beschikbaar is voor Engels en Fries. Hierdoor zullen de lessen in de experimentele periode minder uitvallen dan in de rest van het jaar. Ook zullen de lessen minder vaak uitvallen doordat ze gepland worden en er met een thema gewerkt wordt dat ook bij andere lessen zoals wereldoriëntatie behandeld wordt. De leerlingen hebben nu nog weinig Engels en Fries gehad. Ze zullen moeten wennen aan de lessen die gegeven worden. Er wordt met een nieuwe methode voor Fries gewerkt die ook anders is dan ze nu gewend zijn. Doordat er bij beide lessen met hetzelfde thema gewerkt wordt, kan het voor de leerlingen makkelijker zijn om over te praten. Uiteindelijk zal de afname in uitval en het makkelijker kunnen werken in beide talen ervoor

zorgen dat de leerlingen een positieve houding krijgen ten aanzien de overlap tussen de thema's van Fries en Engels. Wel zou het kunnen dat er bepaalde woorden in het Fries en Engels door elkaar gehaald worden als hetzelfde onderwerp behandeld is. Hier moet goed op gelet worden. De leerkrachten krijgen door een duidelijke leerlijn en de overlap in thema's een beter beeld van de te behandelen onderwerpen en lessen (Tule.slo.nl, 2018). Doordat er met één thema gewerkt wordt bij beide lessen kan er eenvoudig gerefereerd worden aan de vorige les. Het kan in het begin lastig zijn voor de leerkrachten omdat er een andere volgorde gevolgd wordt dan de methode aangeeft maar uiteindelijk zullen de uitkomsten positiever zijn dan vóór de veranderingen.

Er is met de leerkracht van groep 3/4/5 van School X, besproken wat de probleemstelling is. Hij heeft gekeken naar de onderzoeksvraag en de dekking hiervan. In eerste instantie was de bedoeling dat er een doorlopende leerlijn gemaakt zou worden door middel van dit onderzoek. Door de tijd die voor dit onderzoek staat is dit niet haalbaar. Vandaar dat er, in overleg met leerkracht X, gekozen is voor de onderzoeksvraag: Leidt het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X? Door te kijken wat het effect zal zijn, kan de school zelf, op basis van de resultaten van het onderzoek, verder werken aan een doorlopende leerlijn met overlappende thema's. Dit onderzoek is het begin hiervan.

5. Onderzoeksaanpak

5.1 Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit de leerkrachten van School X en de leerlingen van groep 3/4/5. Het onderzoek wordt uitgevoerd in de combinatiegroep 3/4/5, waarbij de nadruk vooral op groep 4 en 5 ligt. Dit omdat groep 3 vooral bezig is met het leren schrijven en lezen van de Nederlandse taal en daar de focus op moet blijven liggen, niet op het Engels en Fries. Het is niet mogelijk om binnen de beschikbare tijd voor het onderzoek een doorgaande leerlijn te ontwerpen voor de gehele school. Er is daarom gekozen voor de combinatiegroep 4/5. De leerkracht van groep 3/4/5 is daarom meer betrokken bij het onderzoek dan de andere leerkrachten. De andere leerkrachten zijn wel deel van de onderzoeksgroep. Het ontwerp dient als voorbeeld voor alle groepen, niet alleen voor groep 3/4/5. Hun mening is daarom van belang bij het onderzoek.

5.2 Resultaatverzameling

In het taalbeleidsplan van School X staat beschreven wat de visie op het taalonderwijs is en welke doelen er gesteld zijn met betrekking tot taalonderwijs. Deze doelen worden niet of deels behaald met het onderwijs dat nu gegeven wordt op School X. Er wordt een enquête afgenomen met vragen over het Fries en Engels op School X. Met de resultaten van de enquête kan er antwoord worden gegeven op deelvraag 1. De enquête is een gestructureerde manier van data verzamelen. Dit zorgt ervoor dat de resultaten eenvoudig te analyseren zijn voor een duidelijk resultaat. Een nadeel is dat er belangrijke data gemist kunnen worden. Daarom is er plek voor eigen aanvulling (Donk en Lanen, 2014). Aan de hand van de informatie die uit de enquête komt, worden er lessen ontwikkeld. De leerkracht van groep 3/4/5 beoordeelt de ontwikkelde lessen en activiteiten. Na goedkeuring op basis van de beoordelingscriteria, te lezen in bijlage 3, worden deze uitgevoerd. Dezelfde leerkracht zal in een interview de lessen evalueren. Op deze manier wordt er een antwoord verkregen op deelvraag 2 en 4. Wanneer de lessen zijn uitgevoerd, mogen de leerlingen hier ook hun feedback over geven. Dit wordt aan de hand van een groepsgesprek in de klas gedaan. Met deze informatie kan er een antwoord gegeven worden op deelvraag 3.

5.3 Ontwerp

De lessen/ lesactiviteiten worden voor groep 4 en 5 ontwikkeld. Door de lessen te ontwerpen en te testen, kan er gekeken worden of het effectief is om op deze manier les te geven. Dit kan als voorbeeld dienen voor de rest van de groepen. Per week worden er twee lessen gegeven. Eén les Fries en één les Engels. Deze twee lessen sluiten op elkaar aan wat betreft het thema of het onderwerp. Door bij beide lessen met hetzelfde onderwerp bezig te zijn, kan er transfer plaats vinden: informatie uit de ene taal kan gebruikt worden bij de andere taal. Voor dit onderzoek worden er vier lessen ontworpen en gegeven. Deze lessen zullen de thema's reizen hebben. De inhoud van de lessen is gebaseerd op de methodes die op School X gebruikt worden. Dit blijft de basis van de lessen Fries en Engels.

Wanneer er een niet-Nederlandssprekende leerling op de school komt, kan het zijn dat het Friese en Engelse onderwijs teveel is. Er moet dan eerst gewerkt worden aan de beheersing van het Nederlands. Hier wordt in het onderzoek verder geen aandacht aan besteed omdat dit niet relevant is voor dit onderzoek.

Deelvraag	Onderzoeksactiviteit	Instrument	Datum	Proces van dataverzameling
	Onderzoeksplan af		24 april 2018	Verslag
Deelvraag 1	Enquête afnemen leerkrachten School X	Enquete*	April 2018	Enquête analyseren en data verwerken

				in cirkel diagrammen in paragraaf 6
	Gecombineerde lessen laten beoordelen door groepsleerkracht.	Beoordelingscriteria*	Voor 14 mei	
Deelvraag 2, 3 en 4	Gecombineerde Lessen uitvoeren door leerkracht X, deze lessen observeren en nadien evalueren van de lessen	Observatielijst* Interview*	14 tot 31 mei 2018	Verslagsgewijs presenteren van data en observatiegegevens verwerkt in tabel in hoofdstuk 6
Deelvraag 3	Evalueren met leerlingen	Interview*	Uiterlijk 31 mei 2018	Groepsgesprek verwerkt in verslagvorm in hoofdstuk 6
	Resultaten vergelijken, analyseren (er wordt gekeken welk effect de aanpassingen door het onderzoek hebben) en concluderen		Juni 2018	Verwerkt in verslagvorm in hoofdstuk 6
	1 ^e versie inleveren		3 juni 2018	
	2 ^e versie inleveren		Juni 2018	
	Presenteren		28 juni 2018	

*Zie bijlage 2, 3, 4, 5 en 6

6. Resultaten

6.1 Plan en uitvoering

De resultaten zijn verzameld aan de hand van het plan van aanpak en gericht op het verkrijgen van antwoorden op de onderzoeksvraag en deelvragen. De onderzoeksgroep is groep 3/4/5. Hier is deels van af geweken. Groep 3 heeft niet mee gedaan met alle lessen, dit was ook niet de bedoeling omdat het vooral gericht zou zijn op groep 4 en 5. De Engelse lessen zijn alleen aan groep 5 gegeven. Groep 4 is nog niet toe aan deze lesstof in het Engels. De Friese lessen zijn aan groep 3, 4 en 5 gegeven met differentiatie binnen de les zodat iedere groep op zijn eigen niveau kan werken. Het niet geven van de lessen aan alle groepen heeft geen negatieve gevolgen voor de resultaten van het onderzoek. Er kan nog steeds goed antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag en deelvragen. De enquête die afgenomen is onder de leerkrachten van School X is door drie leerkrachten ingevuld. Vanwege het kleine aantal resultaten is er gekozen om deze resultaten niet in cirkeldiagrammen maar in staafgrafieken te verwerken. Dit maakt het overzichtelijker. De resultaten van de enquête geven een goed beeld van de Engelse en Friese lessen die gegeven worden op School X (Bijlage 2, enquête leerkrachten School X). Met de resultaten van de enquête is er een antwoord verkregen op deelvraag 1. De ontworpen lessen zijn gebaseerd op de resultaten van de enquête zoals van tevoren de bedoeling was. Dit omdat de enquête resultaten geeft die invloed kunnen hebben op de manier van koppelen van de lessen. De lessen zijn ook gebaseerd op de methodes voor Fries en Engels en op het onderwerp dat gebruikt wordt voor de lessen wereldoriëntatie in dezelfde weken.

Aan het eind van de lessenserie van vier lessen heeft er een evaluatie plaats gevonden met de leerkracht van groep 3/4/5. In deze evaluatie is besproken hoe de lessen zijn verlopen. Op basis van dit interview is er een antwoord verkregen op deelvraag 2 en 4. Met de leerlingen heeft ook een evaluatie plaatsgevonden in de vorm van een groepsinterview. Op basis hiervan is er een antwoord verkregen op deelvraag 3. Om een goed beeld te krijgen van het effect van de gegeven lessenserie is er tijdens de gegeven lessen geobserveerd aan de hand van een observatielijst. Deze lijst is opgenomen in bijlage 4.

6.2 Resultaten praktijkonderzoek

De onderzoeksvraag waarop antwoord wordt gegeven in dit onderzoek is:

Leidt het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X?

Het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's betekent dat bij de lessen Fries en Engels tegelijkertijd met dezelfde thema's en onderwerpen wordt gewerkt. Gecombineerde lessen houdt in dat de lessen Fries en Engels die in een week gegeven worden op elkaar aansluiten wat betreft het thema. De deelvragen die voortgekomen zijn uit deze onderzoeksvraag zijn:

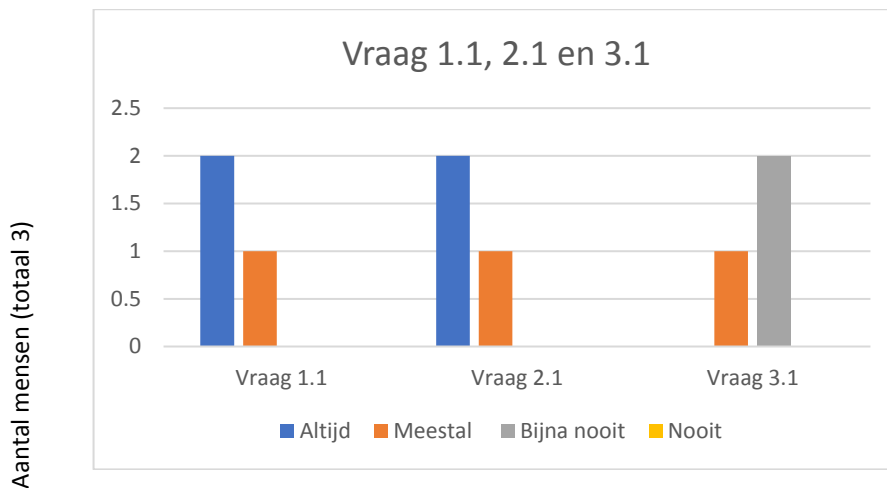
1. Hoe keken de leerkrachten van School X aan tegen de vakken Fries en Engels vóórdat de gecombineerde lessen gegeven werden?
2. Wat vinden de leerkrachten van het werken met overlap tussen de leerlijnen en thema's?
3. Wat vinden leerlingen van het werken met overlap tussen de thema's bij beide talen?
4. Is er meer of minder uitval van de lessen Fries en Engels in de experimentele periode in vergelijking met de rest van het jaar?

6.2.1 Deelvraag 1

Met behulp van de enquête is er een antwoord verkregen op de vraag: *Hoe keken de leerkrachten van School X aan tegen de vakken Fries en Engels vóórdat de gecombineerde lessen gegeven werden?* De

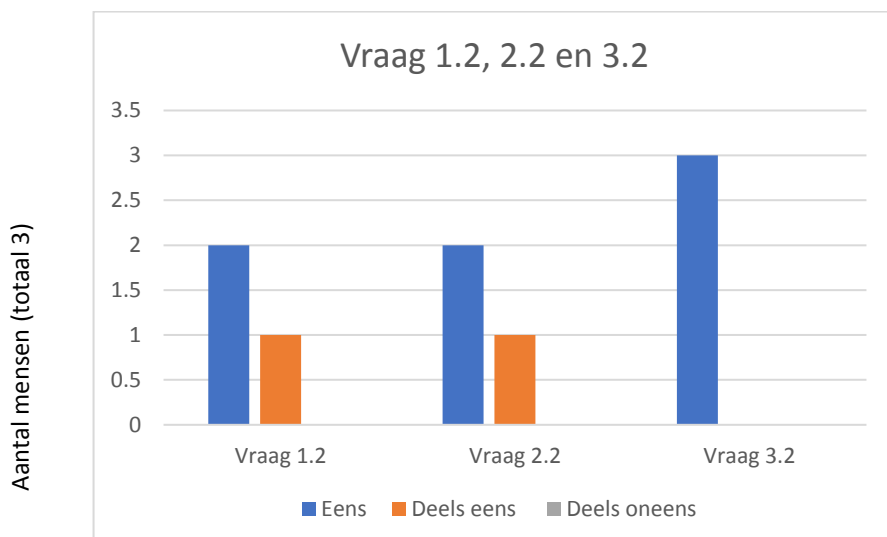
enquête is door drie leerkrachten ingevuld. De volledige enquête is te lezen in bijlage 2: enquête leerkrachten School X.

Uit de antwoorden op de vragen over het geven van Friese en Engelse lessen blijkt dat deze bijna elke week gegeven worden. Twee leerkrachten geven aan de lessen altijd te geven en één leerkracht geeft aan de lessen meestal te geven. Eén leerkracht geeft ook aan dat de lessen meestal uitvallen bij tijdgebrek en twee leerkrachten geven aan dat de lessen bij tijdgebrek bijna nooit uitvallen (zie grafiek 1). Hieruit kan opgemaakt worden dat er voldoende les gegeven wordt in de vakken Fries en Engels volgens de leerkrachten van School X.

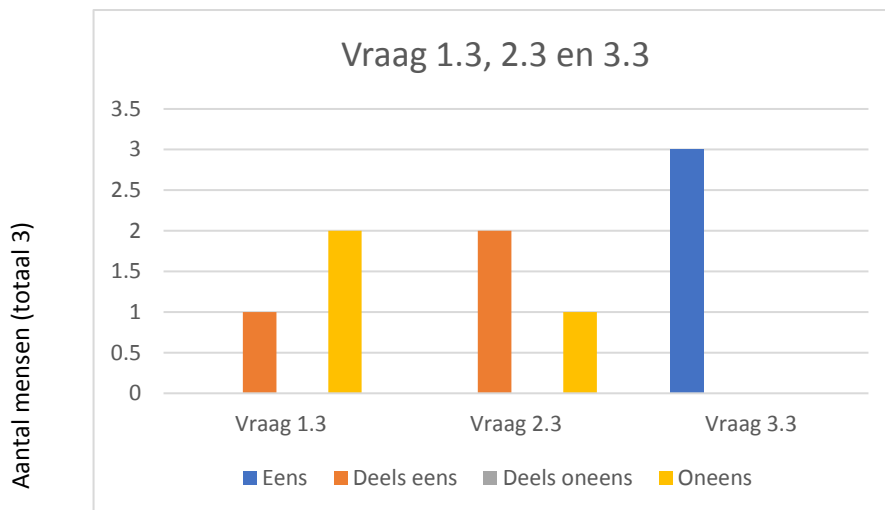
Grafiek 1 vraag 1.1, 2.1 en 3.1

In grafiek 2 zijn de gegevens te zien over het werken met thema's bij de vakken Fries en Engels. Er is duidelijk te zien dat er een voorkeur is voor het koppelen van de thema's voor Fries en Engels. Twee leerkrachten geven aan dat ze het prettig vinden om te werken aan de hand van thema's bij de vakken Fries en Engels. Eén leerkracht is het er deels mee eens dat hij/zij graag werkt met thema's bij beide vakken (zie grafiek 2). Op basis van deze antwoorden zijn de lessen ontwikkeld met de gekoppelde thema's.

Grafiek 2 vraag 1.2, 2.2 en 3.2

Alle drie de leerkrachten vinden dat een logische doorlopende leerlijn voor de vakken Fries en Engels het onderwijs bevordert. De leerkrachten zijn op het moment van de afname van de enquête niet geheel positief over de overlap tussen de vakken Fries en Engels.

Grafiek 3 vraag 1.3, 2.3 en 3.3

6.2.2 Deelvraag 2

In het interview (bijlage 5: interview groepsleerkracht) met de leerkracht van groep 3/4/5, die de gecombineerde lessen heeft gegeven, is er antwoord gekregen op de deelvraag: *Wat vinden de leerkrachten van het werken met overlap tussen de leerlijnen en thema's?* Er is maar één leerkracht die antwoord kan geven op deze vraag, en niet meerdere leerkrachten zoals de vraag suggereert, omdat er maar één leerkracht gewerkt heeft met de gecombineerde lessen.

De leerkracht heeft de lessenserie met gecombineerde lessen positief ervaren. De Engelse lessen gingen beter dan de Friese maar beide waren een vooruitgang ten opzichte van de oude lessen. Wat er gemerkt werd is dat de leerlingen actief mee deden met de lessen en sommige leerlingen zelf ook in de vreemde taal probeerden te spreken. Normaal worden er bijna geen Engelse en Friese lessen gegeven, er kan dus niet echt gezegd worden of de inzet nu beter is dan eerst. Het verschil in lesgeven was duidelijk te merken doordat je makkelijk terug kan gaan naar de vorige les, dit kan een Engelse of Friese les zijn. Dit is zeker een voordeel, omdat je op deze manier de woorden steeds blijft herhalen en het bij de leerlingen beter blijft hangen. Ook sloot het thema aan bij Top Ondernemers (methode voor wereldoriëntatie). Door bij verschillende vakken met hetzelfde thema te werken hoeft je niet elke les het thema te introduceren. De leerlingen weten al waar het over gaat, de kunnen zich nu focussen op de taal. Bij de kleuters wordt er al thematisch gewerkt en zijn er geen methodes voor Fries en Engels. Voor de andere groepen zou het lesgeven in het Fries en Engels op deze manier goed toegepast kunnen worden. De leerkracht is dusdanig positief over de gecombineerde lessen dat hij vindt dat het zo in alle groepen prima gegeven kan worden en de leerlijn voor Fries en Engels op deze manier in te delen.

6.2.3 Deelvraag 3

De leerlingen zijn een belangrijke bron voor het onderzoek. Zij zijn degenen die de lessen moeten volgen. In het interview met groep 4 en 5 en met de observatiegegevens is er een antwoord verkregen op de volgende vraag: *Wat vinden leerlingen van het werken met overlap tussen de thema's bij beide talen?* Zie ook bijlage 4: Observatielijst gecombineerde lessen, bijlage 6: Groepsinterview leerlingen groep 4/5. Uit de observatiegegevens kwam naar voren dat de leerlingen bij de Friese lessen iets meer betrokken en geconcentreerd waren dan bij de Engelse lessen. De leerlingen verklaarden dit zelf met dat ze Engels moeilijker vinden dan Fries. Ze konden niet goed verstaan wat de leerkracht in het Engels zei. Ze gaven aan dat ze het leuk en makkelijk vonden om te werken met hetzelfde thema bij beide vakken. Ze konden nu bij Engels verder met de opdracht waarmee ze met Fries begonnen waren. De leerlingen merkten wel degelijk verschil met de 'normale' lessen. Ze hebben volgens de leerlingen niet

vaak Engels als vak, wel praat meester soms in het Engels. Op de vraag of ze vaker Engels willen op deze manier was het antwoord van bijna alle kinderen: ja. Ook de Friese lessen waren anders omdat de meester Fries probeerde te spreken en dat normaal niet echt doet. Sommige kinderen vonden dit grappig en leuk om meester Fries te horen spreken. Zo konden ze hem verbeteren en helpen.

6.2.4 Deelvraag 4

De experimentele periode voor de gecombineerde lessen omvatte twee weken, vier lessen. In deze periode zijn de lessen Fries en Engels geen één keer uitgevallen. In de rest van het jaar zijn de lessen regelmatig uitgevallen of werden ze niet wekelijks gegeven. Het antwoord op de vraag: *Is er meer of minder uitval van de lessen Fries en Engels in de experimentele periode in vergelijking met de rest van het jaar?* is minder. Dit blijkt uit de informatie die verkregen is van de leerkracht van groep 3/4/5. Hij verteld in het interview dat er nog geen één keer uit de methode is gewerkt van Engels in zijn groep en ook de methode voor Fries is nog maar een aantal keer in het hele jaar open geweest. In het interview met de groepsleerkracht (bijlage 5: interview groepsleerkracht) kwam naar voren dat wanneer de lessen gekoppeld zijn aan elkaar volgens het thema, de lessen waarschijnlijk minder snel zullen uitvallen. Ook wanneer dit structureel wordt toegepast buiten de experimentele periode om. Dit omdat de lessen op elkaar aansluiten en elkaar versterken. Ze worden via een vast schema, gebaseerd op de doorlopende leerlijn, ingepland.

7. Conclusies, aanbevelingen en discussie

7.1 Conclusie

In dit onderzoek is er geprobeerd een antwoord te formuleren op de onderzoeksvraag: *Leidt het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X?* Uit de resultaten blijkt dat de gecombineerde lessen die voor dit onderzoek zijn gebruikt een positieve houding bij leerlingen en leerkrachten geeft. Ook zorgde het voor minder uitval van de lessen Fries en Engels in de experimentele periode. Dit is dan ook het doel van het onderzoek: kijken of het koppelen van de vakken een positief effect heeft zodat dit de basis kan zijn voor een doorlopende leerlijn. Het antwoord op de vraag is: ja, het leidt tot een positieve houding en tot minder uitval. In de resultaten is te lezen dat het overlappen van de thema's ervoor zorgt dat de lessen makkelijker en vaker gegeven worden. De leerlingen zijn positief over de gegeven lessen en geven aan vaker op deze manier les te willen krijgen. De leerkracht die nauw betrokken was bij het onderzoek, en ook de gecombineerde lessen heeft uitgevoerd, laat weten dat hij deze manier van Fries en Engels geven positief vindt. De lessen zijn gepland en op elkaar afgestemd en daarom minder makkelijk te schrappen uit het programma. In de enquête wordt de vraag gesteld: *Hoe keken de leerkrachten van School X aan tegen de vakken Fries en Engels vóórdat de gecombineerde lessen gegeven werden?* Uit deze vraag blijkt dat de leerkrachten niet geheel tevreden zijn over de vakken Fries en Engels vóórdat de lessen gecombineerd zijn. Het aantal keren dat de lessen gegeven worden is prima maar de thema's en de overlap hierin kan beter.

Voorafgaande aan het praktijkonderzoek is er een hypothese opgesteld naar aanleiding van de onderzoeksvraag. De hypothese luidde als volgt: *Door te kijken welke thema's bij beide methodes overeenkomen, kunnen de lessen gekoppeld worden. Wanneer dit gedaan is, is het eenvoudiger voor de leerkracht om bijvoorbeeld bij Fries terug te komen op bepaalde onderwerpen die bij Engels al besproken zijn en andersom. Het onderwerp is, bij de tweede les die gegeven wordt over hetzelfde onderwerp, niet meer nieuw voor de leerlingen. Op deze manier kan er effectiever omgegaan worden met de tijd die beschikbaar is voor Engels en Fries. Hierdoor zullen de lessen in de experimentele periode minder uitvallen dan in de rest van het jaar. Ook zullen de lessen minder vaak uitvallen doordat ze gepland worden en er met een thema gewerkt wordt dat ook bij andere lessen zoals wereldoriëntatie behandeld wordt. De leerlingen hebben nu nog weinig Engels en Fries gehad. Ze zullen moeten wennen aan de lessen die gegeven worden. Er wordt met een nieuwe methode voor Fries gewerkt die ook anders is dan ze nu gewend zijn. Doordat er bij beide lessen met hetzelfde thema gewerkt wordt, kan het voor de leerlingen makkelijker zijn om over te praten. Uiteindelijk zal de afname in uitval en het makkelijker kunnen werken in beide talen ervoor zorgen dat de leerlingen een positieve houding krijgen ten aanzien de overlap tussen de thema's van Fries en Engels. Wel zou het kunnen dat er bepaalde woorden in het Fries en Engels door elkaar gehaald worden als hetzelfde onderwerp behandeld is. Hier moet goed op gelet worden. De leerkrachten krijgen door een duidelijke leerlijn en de overlap in thema's een beter beeld van de te behandelen onderwerpen en lessen (Tule.slo.nl, 2018). Doordat er met één thema gewerkt wordt bij beide lessen kan er eenvoudig gerefereerd worden aan de vorige les. Het kan in het begin lastig zijn voor de leerkrachten omdat er een andere volgorde gevolgd wordt dan de methode aangeeft maar uiteindelijk zullen de uitkomsten positiever zijn dan vóór de veranderingen.*

De verwachtingen lagen dicht bij de realiteit. Bij de lessen die gegeven zijn, is er vaak teruggekoppeld naar de vorige les in de andere taal. De opdrachten bij beide lessen zijn gecombineerd en op deze manier was er meer tijd om daadwerkelijk met de taal en opdrachten bezig te zijn en niet met elke les een nieuw onderwerp introduceren. De lessen zijn zoals verwacht minder vaak uitgevallen in de

experimentele periode dan in de rest van het jaar. De kinderen hoefden niet echt te wennen aan de manier waarop de lessen gegeven werden. Wel aan het feit dat de leerkracht Engelse les gaf en Engels en Fries sprak. Het was voor de leerlingen nog steeds niet heel makkelijk om in het Engels of Fries te spreken, als ze zelf die taal niet goed beheersen (niet Fries/Engels als moedertaal hebben). Wel konden ze bij de tweede les al meer vertellen over het onderwerp dan bij de eerste les die van deze lessenserie gegeven werd omdat ze het onderwerp al besproken hadden. Er kwam bijna niet voor dat de kinderen woorden in het Engels en Fries door elkaar haalden. Eén keer wou een Friestalige leerling in het Fries gaan spreken bij een Engelse les. Dit zou ook kunnen komen omdat ze in haar moedertaal ging spreken en niet per se omdat ze de Friese en Engelse woorden door elkaar haalde.

Uit al deze gegevens kan er dus geconcludeerd worden dat het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X leidt.

7.2 Aanbevelingen

Het doel van het onderzoek was kijken naar het effect van het overlappen van de doorlopende leerlijn en de thema's voor de vakken Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen. Uit het onderzoek is gebleken dat deze overlapping een positief effect heeft op de lessen, de leerlingen en de leerkrachten. Vanwege de positieve resultaten is het van belang dat de school, School X, hiermee verder gaat. Volgend jaar komt er een nieuwe methode voor het vak Fries. Deze methode is compleet digitaal en heeft niet een vaste volgorde van lessen en thema's. Voor de verschillende groepen zijn er verschillende thema's beschikbaar. Vanaf groep 5 wordt er op School X gebruikt gemaakt van een methode voor Engels. Deze methode hanteert wel een bepaalde volgorde. Veel thema's uit de Engelse methode Take it easy komen ook voor bij de Friese methode Spoor 8. Door de volgorde van Take it easy aan te houden, kan er een planning worden gemaakt waarbij de Friese lessen aansluiten op deze volgorde. Zo kan er voor een bepaalde periode of voor het hele jaar een leerlijn of planning worden gemaakt voor Fries en Engels waarbij de thema's samenvallen en overlappen. In dit onderzoek zijn de gecombineerde lessen alleen toegepast in groep 3/4/5. Dit zou in de toekomst ook heel goed toegepast kunnen worden in andere groepen, op School X geldt dit vooral voor groep 6/7/8. In groep 1/2 wordt er niet gewerkt met een methode voor Fries of Engels en hier wordt al thematisch gewerkt bij alle vakken. Wanneer dit structureel uitgevoerd en toegepast wordt op School X zullen de lessen Fries en Engels minder vaak uitvallen. De leerlingen en leerkrachten zullen ook een positievere houding krijgen tegenover deze vakken zoals in de experimentele periode al het geval was.

In een vervolgonderzoek zou er gekeken kunnen worden naar het ontwerpen van een doorlopende leerlijn met overlappende thema's voor de vakken Fries en Engels. Het resultaat was positief in de experimentele periode. Dit geeft aan dat het de moeite waard is om hiermee verder te gaan.

7.3 Discussie

Naar aanleiding van dit onderzoeksrapport is er kritisch gekeken naar de uitvoering van het onderzoek. Hierbij wordt er gekeken naar de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek. De uitvoering van het onderzoek nam twee weken in beslag. In deze twee weken zijn er vier lessen gegeven, twee Engelse en twee Nederlandse, waarbij is geobserveerd, er is een enquête afgenomen en er hebben twee interviews plaatsgevonden. Vier lessen, van beide vakken twee, is weinig. Voor een betrouwbaarder onderzoek hadden er meer lessen gegeven moeten worden, verspreid over een langere periode van bijvoorbeeld tien weken. Wanneer dat gedaan was, kon er een beter en betrouwbaarder resultaat verkregen worden doordat de leerlingen en de leerkracht de lessen meer als normaal zagen en niet als iets experimenteels zoals nu. De enquête voor het onderzoek is door drie leerkrachten ingevuld. Dit is niet erg vaak. Voor een valide resultaat zouden er meer gegevens verzameld moeten zijn maar in dit

geval kon het niet anders. Er waren drie vaste leerkrachten die antwoord konden geven op de vragen uit de enquête.

Ik als onderzoeker ben tevreden met het resultaat dat verkregen is met dit onderzoek. De hypothese leek voor het overgrote deel te kloppen met de werkelijkheid en het resultaat van het onderzoek was positief. Wel zou ik het een volgende keer anders aanpakken. In het begin van het onderzoek ben ik te afwachtend geweest waardoor het allemaal veel te lang duurde en er geen schot in de zaak zat. Voor een betere betrouwbaarheid van een onderzoek zou ik ook anders te werk gaan. Bij dit onderzoek kon de betrouwbaarheid beter doordat de experimentele periode maar twee weken was. Hierdoor kun je niet een compleet beeld krijgen maar heb je wel een idee van hoe het zit als referentie. Ik heb met plezier aan dit onderzoek gewerkt, vooral omdat de leerkracht enthousiast was over mijn ideeën en door de positieve leerlingen. Door het doen van dit onderzoek heb ik ontzettend veel geleerd. Niet alleen over het doen van onderzoek maar ook over de inhoudelijke kant van dit onderzoek en over lesgeven. Door overleg met de leerkracht van groep 3/4/5 ben ik elke keer weer aan het denken gezet over de manier van lesgeven in het Engels en Fries en het onderwijs in het algemeen. Dit heeft mij op scherp gehouden en geholpen om dit onderzoek uit te kunnen voeren.

8. Samenvatting

Naar aanleiding van de vraag van basisschool School X is dit onderzoek gestart. Het probleem waar zij tegenaan liepen is het ontbreken van een goede en duidelijke doorlopende leerlijn voor Fries en Engels. Volgens de leerkrachten vallen de lessen te vaak weg als er weinig tijd is, vooral in groep 3/4/5. Wat basisschool School X dan ook graag wil is een goede doorlopende leerlijn voor Fries en Engels waarbij er overlap plaats vindt tussen de doelen en thema's van beide vakken. Omdat een hele leerlijn ontwerpen niet haalbaar was, is er gekozen om te kijken naar het effect van overlap in een doorlopende leerlijn. Dit is uitgevoerd in groep 4/5 van School X. De resultaten hiervan kunnen als voorbeeld dienen voor de rest van de leerlijn.

Er is een literatuuronderzoek gedaan naar de onderwerpen die van belang zijn voor dit onderzoek. Er is gekeken naar meertaligheid in het algemeen, het aanbieden van drietalig onderwijs en vreemde talen en naar meertaligheid op school. De methodes voor Fries en Engels op School X zijn kort uitgelegd. Omdat het onderzoek over het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn gaat zijn ook de leerlijnen en kerndoelen voor Fries en Engels behandeld. Als laatste is er aandacht besteed aan het taalbeleidsplan.

Aan de hand van de informatie van het literatuuronderzoek en de vraag van de school, is er een onderzoeksvraag geformuleerd. Deze is als volgt: *Leidt het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, tot een positieve houding bij de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van deze vakken op basisschool School X?* Er is tijdens het praktijkonderzoek gekeken naar hoe de leerkrachten tegen de vakken Fries en Engels aankeken vóór- en nadat de gecombineerde lessen gegeven werden. Ook de mening van leerlingen is gevraagd. Een van de doelen van het onderzoek is het verminderen van uitval van de vakken Fries en Engels en hier is dan ook naar gekeken in het onderzoek.

Om resultaten te verkrijgen zijn er gecombineerde lessen voor Fries en Engels ontworpen en gegeven in groep 4/5. Van beide talen zijn er twee lessen gegeven. Deze lessen zijn gebaseerd op de methodes die gebruikt worden op School X. Er is gekeken naar welke thema's kunnen overlappen en welk thema er behandeld wordt met Toponderzoekers, de methode voor wereldoriëntatie. Tijdens de gegeven lessen is er een observatielijst bijgehouden voor het gedrag van de leerlingen. Ook zijn er interviews afgenomen met de groepsleerkracht en de leerlingen. Vóórdat de lessen gegeven zijn, is er een enquête afgenomen bij de leerkrachten.

Uit het onderzoek is gebleken dat er vanuit de leerkrachten veel behoefte is aan een duidelijke leerlijn voor Fries en Engels. Er is ontevredenheid over de overlap van thema's tussen beide vakken. Door de thema's te laten overlappen is er minder uitval van Friese en Engelse lessen dan buiten de experimentele periode om. De leerlingen zijn enthousiast over de manier waarop de lessen gegeven werden. Ze geven aan het prettig te vinden om bij beide lessen met hetzelfde onderwerp bezig te zijn. De leerkracht van groep 4/5 is tevreden over het effect van de gecombineerde lessen. Ze zijn beter gepland en er kan effectiever met de tijd om worden gegaan.

Deze resultaten leiden tot de conclusie dat het overlappen van de doorlopende leerlijnen en thema's van Fries en Engels, verwerkt in gecombineerde lessen, een positief resultaat geven voor de leerlingen en leerkrachten en tot minder uitval van de vakken zorgt op basisschool School X.

Literatuurlijst

- Augustijn, A. (2014). *Assessing English for the International Community*. Geraadpleegd op 07-03-2018 via:
<http://anglianetwork.eu/wp-content/uploads/2014/12/Handbook-for-Teachers.pdf>
- Bodde-Alderlieste, M. en Schokkenbroek, J. (2011). *Engels in het basisonderwijs*. Groningen: Noordhoff Uitgevers B.V.
- Branden, K. van den. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. (eerste druk) Leuven: Uitgeverij Acco.
- Bruinsma, G. en Rhee-Temme, van W. (2009). *Meertaligheid en de taalontwikkeling van kinderen*. Geraadpleegd op 07-03-2018 via:
<http://www.depraatmaatgroep.nl/uploads/documents/folder-meertaligheid.pdf>
- CBS School X. (2012). *Taalbeleidsplan CBS School X*.
- Cedin. (z.j.). Sintrum Meertaligens. Geraadpleegd op 21-2-2018 via:
<http://www.sintrummeertaligens.nl/70/drietalige-school.html>
- Donk, C. van der., Lanen, B. van. (2014). *Praktijkonderzoek in de school*. (Tweede herziene druk). Bussum: Coutinho.
- Goodijk, E., Bangma, J., Kootstra, D., Terpstra, F., Vos, M. (2013). *De Trijetalige Skoalle: mear talen, mear takomst*. Geraadpleegd op 07-03-2018 via:
<http://webfolder.cedin.nl/fries/2016-2017/Broch20x20.pdf>
- Greven Jan en Letschert Jos (SLO). (2006). *Kerdoelen primair onderwijs*. Den Haag: Uitgeverij DeltaHage.
- Janssen, K. en Wagner, K. (2010). *Take it easy, groepsmap 5*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff
- SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede. Geraadpleegd op 2-4-2018 via:
www.slo.nl
- Spoar 8. (2017). Geraadpleegd op 2-4-2018 via
<http://spoar8.frl.nl/onderdelen/spoar-8-mbbb/>
- Tomesen, M. Duerings, J. en Beek, A. van der. (2009). *Samenwerken aan taalbeleid*. In tien stappen naar een taalbeleidsplan. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- TULE. (z.j.). *Kerdoelen: Engels*. Geraadpleegd op 2-4-2018 via:
<http://tule.slo.nl/Engels/F-KDEngels.html>
- TULE. (z.j.). *Kerdoelen: Friese taal*. Geraadpleegd op 2-4-2018 via:
<http://tule.slo.nl/FrieseTaal/F-KDFrieseTaal.html>
- Unsworth, S. (2010). *Meertaligheid matters*. Opgroeien met twee talen. Geraadpleegd op 07-03-2018 via:
<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/meertaligheid-matters/>
- Westhoff, G.J. (2008). *Een schijf van vijf voor het vreemdetalenonderwijs*. Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op 11-4-2018 via:
<https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/22893>

Bijlagen

Bijlage 1: logboek

Datum	Activiteit	Opbrengst	Tijd
26 mei 2018	Onderzoeksplan af en mailen naar Leerkracht X	Onderzoeksplan	1 uur
26 mei 2018	Enquête aanpassen en mailen naar leerkrachten School X	Enquête leerkrachten	1 uur
1 mei 2018	Lessen ontwerpen	1 Friese en 1 Engelse les	4 uur
3 mei 2018	Lessen ontwerpen	1 Friese en 1 Engelse	4 uur
7 mei 2018	Lessen mailen naar Leerkracht X	Vier gecombineerde lessen	0,5 uur
14 mei 2018	Overleg met Leerkracht X over de ontworpen lessen en inplannen lessen	Overdracht lessen en planning lessen	1 uur
14 mei 2018	Ingevulde enquêtes ophalen	Ingevulde enquêtes	0,5 uur
16 mei 2018	Resultaten enquêtes verwerken	Resultaten op deelvraag 1	3 uur
18 mei 2018	Resultaten enquêtes aanpassen	Resultaten op deelvraag 1, grafieken	2 uur
22 mei 2018	Les 1 Engels bijwonen en observeren, observatiegegevens verwerken	Observatiegegevens	2,5 uur
24 mei 2018	Les 1 Fries bijwonen en observeren, observatiegegevens verwerken	Observatiegegevens	2,5 uur
29 mei 2018	Les 2 Engels bijwonen en observeren, observatiegegevens verwerken	Observatiegegevens	2,5 uur
31 mei 2018	Les 2 Fries bijwonen en observeren, observatiegegevens verwerken	Observatiegegevens	2,5 uur
31 mei 2018	Interview met groepsleerkracht en met leerlingen groep 4/5	Resultaten op deelvraag 2, 3 en 4	1 uur
31 mei 2018	Gegevens interviews verwerken	Resultaten op deelvraag 2, 3 en 4	2 uur

1 juni 2018	Resultaten vergelijken, analyseren en concluderen	Resultaten beschreven Conclusie	5 uur
2 juni 2018	Conclusie aanpassen en samenvatting schrijven	Conclusie en samenvatting	4 uur
3 juni 2018	Onderzoeksrapport afmaken en inleveren	Onderzoeksrapport af	5 uur

Proces

Vanwege het later beginnen met het onderzoek dan de rest van de studenten die de minor MIP volgen, heb ik de meeste groepsbijeenkomsten niet bij kunnen wonen. Ik ben in november twee keer bij een bijeenkomst geweest waarbij ik geluisterd heb naar medestudenten die bezig waren met hun onderzoek. Ik heb op deze manier informatie gekregen over het doen van onderzoek en de richting die ik op zou kunnen gaan. Op dat moment wist ik nog niet wat mijn onderwerp voor het onderzoek zou zijn, vandaar dat ik alleen feedback kon geven en vragen kon stellen aan medestudenten en zij niet aan mij. Ik heb recent contact gehad met medestudent X om feedback te vragen over de voortgang van mijn onderzoek en vooral over het opstarten van het onderzoek omdat ik de bijeenkomsten die daarover gingen gemist heb doordat ik niet aanwezig kon zijn.

De start van het onderzoek verliep moeizaam. Ik had in november nog geen school gevonden waar ik onderzoek mocht gaan doen. Mijn plan was om direct in november te beginnen met het onderzoek, hier is echter wel een school en een onderwerp voor nodig. Uiteindelijk kon ik in Plaats X terecht, na een tip van een medestudent. Ik heb gebeld met de directeur van School X. Via haar werd de vraag bij het team gelegd en mocht ik mijn onderzoek gaan doen. Voor mij was het nog onduidelijk of ik zelf een onderwerp moest bedenken of dat dit vanuit de school moest komen. Dit was voor de leerkrachten van School X eerst ook onduidelijk. Ook meldde ik mij bij School X in een, voor hun, drukke periode. Ik kon niet direct terecht. Dit leidde ertoe dat ik pas in februari echt kon starten met mijn onderzoek. Ik had achteraf eerder moeten kijken naar een school waar ik mijn onderzoek kon gaan doen en direct contact moeten leggen. Op deze manier had ik eerder een onderwerp gehad en kon ik eerder beginnen. In de toekomst ga ik dan ook van tevoren plannen wanneer ik contact ga zoeken met scholen en kan ik er niet vanuit gaan dat ik snel een school vind en direct aan de slag kan.

In leerjaar 3 van mijn opleiding heb ik al gewerkt met de onderzoekscyclus. Wij zijn toen heel duidelijk alle stappen van de cyclus nagelopen en op die manier ons onderzoek uit gaan voeren. Op deze manier heb ik dit onderzoeksplan ook uitgevoerd. Ik ben me eerst gaan oriënteren op het onderwerp en de school. Het onderwerp is in de loop van het onderzoek aangepast. Ik kwam er gaandeweg achter dat het onderzoek zoals ik het in het begin voor ogen had, niet haalbaar was. Na de oriëntatie ben ik me gaan richten. Ik heb literatuur gezocht die paste bij het onderwerp voor mijn onderzoek. Ik was iets te enthousiast met het zoeken naar literatuur en kwam dan ook op te veel en te uiteenlopende informatie uit. Ik moest kritisch gaan kijken naar mijn onderwerp en welke delen van het theoretisch kader hier ook echt een toevoeging waren voor het onderzoek. Dit zorgde ervoor dat ik stukken theorie moest schrappen, terwijl ik hier wel tijd en energie in gestoken had. In het vervolg zal ik dan ook, voordat ik een heel stuk theorie uitzoek, beter kijken of het wel echt relevant is voor het onderzoek. Na het richten kwam het plannen. De onderzoeksactiviteiten zijn beschreven en het onderzoeksplan is afgemaakt. Na goedkeuring van het onderzoeksplan ben ik verder gegaan met het ontwerpen. Ik heb een lessenserie van vier lessen ontworpen en deze laten beoordelen door de leerkracht van groep 3/4/5 van School X. Na goedkeuring zijn deze lessen positief uitgevoerd. De volgende stap was het

verzamelen. Met de ontworpen lessen, de observatielijst, de enquête en de interviews zijn de gegevens die nodig zijn om antwoord te geven op de onderzoeksvraag, verzameld. De verzamelde gegevens heb ik geanalyseerd en hieruit heb ik een conclusie getrokken. Alle gegevens en bevindingen zijn gerapporteerd in het onderzoeksrapport. Na beoordeling hiervan zal er een presentatie plaatsvinden van het onderzoek en de resultaten.

De onderzoekscyclus is helemaal doorlopen. Het lastigste aan het onderzoek doen, vond ik de resultaten verwerken. Ik wist niet goed hoe ik de enquête moest verwerken op een duidelijke en overzichtelijke manier. Ik heb uiteindelijk gekozen voor staafdiagrammen na een aantal opties geprobeerd te hebben. Voor ik begon zag ik erg op tegen het doen van onderzoek. Ik had geen duidelijk beeld van wat het onderzoek precies in moest houden en hoe ik dit tot stand kon brengen. Mede daarom duurde het opstarten ook wat langer. Toen ik eenmaal bezig was met het onderzoek werd ik steeds enthousiaster en ging het werken eigenlijk vanzelf. Ik heb aan mijn begeleider van Stenden gevraagd of we regelmatige afspraken konden inplannen zodat we de voortgang konden blijven bespreken en ik ook duidelijke deadlines had. Dit geeft mij een stok achter de deur om ook echt bezig te gaan. De uitvoering van het onderzoek verliep soepel. Ik had goed en regelmatig contact met Leerkracht X van School X, bij wie de lessen in de klas uitgevoerd gingen worden. Hij gaf de lessen en ik was bij de lessen aanwezig als observator. Dit ging prima en de kinderen waren niet afgeleid door mijn aanwezigheid. De lessen waren door mij in elkaar gezet maar in goed overleg met leerkracht X. Hij was tevreden over de lessen en heeft af en toe iets verandert omdat dat beter zo uitkwam. Dit zal normaal ook gebeuren, als er een hele leerlijn op deze manier is ontwikkeld, en ik vond het ook goed dat dit kon. Ik ben tevreden over het resultaat dat dit onderzoek heeft opgeleverd. Wel had ik nog iets dieper erop in willen gaan. Ik heb nu niet echt een product kunnen leveren aan de school, alleen een effectenonderzoek waar ze op verder kunnen bouwen. Het had mij leuk geleken om de school ook echt iets te kunnen overhandigen maar dit was niet het doel van dit onderzoek.

Bijlage 2: Enquête leerkrachten School X

De enquête wordt afgenomen ten behoeve van het onderzoek naar het effect van het overlappen van thema's in de leerlijn voor Fries en Engels. Graag per vraag 1 antwoord geven. De vragen 1.1 en 2.1 zijn gesteld met het uitgangspunt van de standaard 1 les per week.

FRIES			
1.1 Ik geef een keer per week een les Fries			
Altijd	Meestal	Bijna nooit	Nooit
1.2 Ik werk graag met thema's voor het vak Fries			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
1.3 Ik ben tevreden over de overlap met het vak Engels			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
Eigen aanvulling			
ENGELS			
2.1 Ik geef een keer per week een les Engels			
Altijd	Meestal	Bijna nooit	Nooit
2.2 Ik werk graag met thema's voor het vak Engels			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
2.3 Ik ben tevreden met de overlap met het vak Fries			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
Eigen aanvulling			
OVERIG			
3.1 Bij tijdgebrek valt Engels/Fries als vak weg			
Altijd	Meestal	Bijna nooit	Nooit
3.2 Thema's voor Engels en Fries koppelen is een goed idee			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
3.3 Een logische doorlopende leerlijn voor Fries en Engels bevordert het onderwijs			
Eens	Deels mee eens	Deel mee oneens	Oneens
Eigen aanvulling			

Bijlage 3: Beoordelingscriteria gecombineerde lessen

- Is er een duidelijk omschreven doel?
- Is er een duidelijke instructie?
- Zijn er goede oefenmogelijkheden?
- Is er voldoende verwerking?
- Is er sprake van differentiatie?
- Is er een evaluatiemoment?
- Worden er coöperatieve werkvormen ingezet?
- Komen de opdrachten/thema's bij de Friese en Engelse lessen overeen?

Bijlage 4: Observatielijst gecombineerde lessen

Les 1 Engels	Zeer sterk	Sterk	Gemiddeld	Zwak	Zeer zwak
1.De leerlingen zijn betrokken			x		
2.De leerlingen hebben een actieve houding			x		
3.De leerlingen reageren levendig		x			
4.De leerlingen hebben plezier			x		
5.De leerlingen zijn geconcentreerd				x	
6.De leerlingen reageren snel			x		
7.De leerlingen haken snel af		x			
8.De leerlingen zijn verveeld			x		
Les 1 Fries	Zeer sterk	Sterk	Gemiddeld	Zwak	Zeer zwak
1.De leerlingen zijn betrokken		x			
2.De leerlingen hebben een actieve houding		x			
3.De leerlingen reageren levendig		x			
4.De leerlingen hebben plezier			x		
5.De leerlingen zijn geconcentreerd		x			
6.De leerlingen reageren snel	x				
7.De leerlingen haken snel af				x	
8.De leerlingen zijn verveeld				x	
Les 2 Engels	Zeer sterk	Sterk	Gemiddeld	Zwak	Zeer zwak
1.De leerlingen zijn betrokken		x			
2.De leerlingen hebben een actieve houding		x			
3.De leerlingen reageren levendig		x			
4.De leerlingen hebben plezier			x		
5.De leerlingen zijn geconcentreerd			x		
6.De leerlingen reageren snel		x			
7.De leerlingen haken snel af				x	
8.De leerlingen zijn verveeld				x	
Les 2 Fries	Zeer sterk	Sterk	Gemiddeld	Zwak	Zeer zwak
1.De leerlingen zijn betrokken		X			
2.De leerlingen hebben een actieve houding		X			
3.De leerlingen reageren levendig		X			
4.De leerlingen hebben plezier			X		
5.De leerlingen zijn geconcentreerd				X	
6.De leerlingen reageren snel		X			
7.De leerlingen haken snel af			x		
8.De leerlingen zijn verveeld			X		

Bijlage 5: Interview groepsleerkracht

1. Merkte je verschil wat betreft de inzet van de leerlingen tijdens de gecombineerde lessen?
2. Merkte je verschil wat betreft de resultaten tijdens de gecombineerde lessen?
3. Hoe heb je de lessenserie ervaren?
4. Wat vond je positief?
5. Wat kon beter of anders?
6. Merk je verschil wat betreft het lesgeven sinds het gebruik van de gecombineerde lessen?
7. Vallen de lessen minder vaak uit door de gecombineerde lessen?
8. Zou deze manier van lesgeven in het Fries en Engels toegepast kunnen worden in de hele school?
9. Vindt je de resultaten dusdanig positief dat het de moeite waard is om de gehele leerlijn zo te ontwikkelen?

Bijlage 6: Groepsinterview leerlingen groep 4/5

1. Over welk thema hebben jullie bij Engels en Fries gewerkt?
2. Wie kan nog een paar woordjes in het Engels/Fries zeggen over dat thema?
3. Hebben jullie gemerkt dat de lessen Fries en Engels anders waren?
4. Wat was er anders dan bij de normale Friese en Engelse lessen?
5. Wat vonden jullie ervan om bij Engels en Fries over hetzelfde thema te werken?
 - a. Leuk
 - b. Makkelijk
 - c. Moeilijk
 - d. Saai
6. Zouden jullie vaker op deze manier Engels en Fries willen krijgen/doen?
7. Raakten jullie ook in de war omdat je over 1 onderwerp Friese én Engelse woordjes leerde?

Bijlage 7: kerndoelen Engels en Fries

Engels:

De leerlingen leren informatie te verwerven uit eenvoudige gesproken en geschreven Engelse teksten.

De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.

De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.

De leerlingen leren om woordbetekenissen en schrijfwijzen van Engelse woorden op te zoeken met behulp van het woordenboek.

Fries mondeling taalonderwijs:

De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.

De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen.

De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.

Fries schriftelijk taalonderwijs:

De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).

De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen communiceren.

Fries taalbeschouwing, waaronder strategieën:

De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.